

Iztok ŠORI

Mojca Pajnik

Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij

Mirovni inštitut,

Ljubljana 2008, 150 strani, 12.00 EUR

(ISBN 978-961-6455-51-0)

V Sloveniji je bilo leta 2003 dekriminalizirano prostituiranje (razen vsiljivega na javnih krajih), leta 2004 je bil v Kazenski zakonik uveden člen, izrecno namenjen »trgovini z ljudmi«, in leta 2006 je bila na pobudo Evropske unije za državljanke in državljane tretjih držav, ki so žrtve trgovanja z ljudmi, sprejeta doba okrevanja, med katero jih ni mogoče vrniti v matično državo. O živosti tega področja pričajo tudi medijske kampanje, namenjene ozaveščanju javnosti o problematiki trgovanja z ljudmi. Slovenija v tem kontekstu ni izjema, saj so v svetovnem merilu aktivnosti na področju • trgovanja z ljudmi (za namene prostitucije) v zadnjih letih izjemno narasle. Zelo se je povečal tudi interes raziskovalk in raziskovalcev. V primerjavi z Zahodno Evropo in Ameriko, kjer so prav raziskave pomembno vplivale na oblikovanje aktualnih politik, pa je pri nas raziskovanje obeh fenomenov (z izjemo diplomskih nalog) borno. Najnovejša knjiga Mojce Pajnik je namreč šele druga objavljena znanstvena monografija s področja trgovanja z ljudmi v Sloveniji (pri čemer je avtorica tudi soavtorica prve), nič boljše ni stanje na področju prostitucije.

Avtorica o prostituciji in trgovanju z ljudmi razpravlja v štirih sklopih, začenši z odnosom do prostitucije in njenim konceptualiziranjem skozi zgodovino, kjer z nizanjem primerov z različnih geografskih širin in iz časovnih obdobj dokazuje, da prostitucija nikoli ni bila enoznačna. Za ženske, ki so se med industrijsko revolucijo selile v mesta in se ekonomsko osamosvojile z delom v prostituciji, je lahko imela emancipacijske učinke. Po drugi strani so imele te iste ženske pred vstopom v prostitucijo skrajno omejen nabor izbir. Tudi danes velja, da je izhodiščni položaj žensk v seksualni industriji praviloma slab. Oblikovalci politik so dejstvo, da žensk in moških v prostitucijo ne pripelje samo fizična prisila, še do nedavnega ignorirali. Pravzaprav so bile politike na tem področju v preteklosti izključno uperjene proti prostitutkam. Represija je višek dosegla v 19. stoletju, ko se je prostitutke v imenu zaščite javnega zdravja zapiralo, pošiljalo na prevzgojo in prisilne zdravstvene preglede. O dvojni morali preganjanja prostitutk – da bi posredno zaščitili njihove stranke – se je v začetku 20. stoletja razpravljalo tudi v slovenskem tisku.

V drugem sklopu avtorica nadaljuje kritično pretresanje sodobne dualistične perspektive na prostitucijo in trgovanje z ljudmi. Razprave danes namreč determinirata dva koncepta: apriorno razumevanje prostitucije kot nasilja nad ženskami na eni in razumevanje prostitucije kot seksualnega dela na drugi strani. Debata še zdaleč ni tako akademska, kot je videti na prvi pogled, saj se jasno odraža v nacionalnih politikah na tem področju. Končni cilj pripadnic in pripadnikov gibanja za odpravo nasilja nad ženskami in otroki je eliminacija prostitucije, zato so njihove politike po ključu »če ne bo povpraševanja, ne bo ponudbe« aktualno usmerjene v kaznovanje strank v prostituciji (in ne prostitutk in prostitutov) ter so proti vsakršni legalizaciji. Takšen model je leta 1999 uzakonila Švedska. Nasprotno zagovarjanje prostitucije kot seksualnega dela legalizacijo predpostavlja, saj naj bi le-ta izboljšala socialni položaj prostitutk in prostitutov, kar je bil glavni argument za legalizacijo prostitucije na Nizozemskem (2000) in v Nemčiji (2002). Mojca Pajnik vnaprejšnje pripisovanje vloge žrtve prostitutkam in prostitutom zavrača. Prav tako meni, da ni vsakdo v izkoriščevalskem odnosu samodejno žrtev trgovanja z ljudmi. Vendar avtorica prostitucije tudi ne razume kot vsakršnega drugega dela, ampak jo razlaga v sklopu prekrasnih dejavnosti, kot so neplačano delo v družini, plačano gospodinjsko delo ali delo na črno. »Podobno kot prostitucija ima tudi gospodinjsko delo predpisom navkljub status ne-dela. Podobno kot

prostitucija je opredeljena kot zasebna in ne javna dejavnost, ki ne predstavlja družbeno priznane dodane vrednosti« (str. 57).

V nadaljevanju Mojca Pajnik analizira »nove politike« do prostitucije in predvsem trgovanja z ljudmi in na nacionalni ravni ugotavlja »predeterminiranost represivnih ukrepov, to je reguliranje s kazenskim zakonikom, z zakonom o azilu in zakonom o tujcih« (str. 76). Takšen pristop zamegljuje dejstvo, da trgovanje z ljudmi ne poteka le prek državnih meja ter da • ga zaostrovanje migracijskih politik kvečjemu spodbuja. Kot strokovnjakinja za migracije je avtorica kritična predvsem do slednjega, saj nacionalne politike »izkušeni posameznik in posameznikov, ki migrirajo, ne obravnavajo resno in jih ne pojmujejo kot praks aktivnega državljanstva (...) Politike proti trgovanju ustvarjajo položaj, ko država postane 'žrtev' trgovanja z ljudmi, žrtev migrantov in migrantk, ki prečkajo državne meje, in posameznikov in posameznic, ki pri tem posredujejo« (str. 80, 81).

Tezo o mnogoterih realnostih v prostituciji in trgovanju z ljudmi Mojca Pajnik empirično dokazuje v četrtem, to je zadnjem sklopu knjige. V ta namen je objavila več izsekov intervjujev s prostitutkami, prostitutami, zvodniki in strokovnjakinjami ter strokovnjaki s tega področja. Čeprav vpogled v prostitucijo v Sloveniji nikakor ni sistematičen ali celovit, nedvomno predstavlja dodano vrednost monografije.

Tako teoretično kot empirično Mojca Pajnik v knjigi Prostitucija in trgovanje z ljudmi: perspektive spola, dela in migracij predvsem mapira obstoječe stanje na obeh področjih. Metodološko takšen pristop ni posebej ambiciozen in monografije ne povzdiguje iz povprečja razpoložljivih raziskav s to temo. Kljub temu knjiga v Sloveniji vzpostavlja prepotrben temelj za nadaljnjo obravnavo tega področja. Pri tem je posebej pomembno, da za razliko od trenutno prevladujoče dihotomne obravnave obeh fenomenov avtorica prostitucijo in trgovanje z ljudmi umešča na polje migracij in dela. Kot piše sama: »Naša analiza upošteva, da je prostitucija oblika dela in da lahko pomeni tudi izkoriščanje, zaznamovano z razlikami glede na spol, pri trgovanju z ljudmi pa tudi suženjska razmerja. Hkrati upošteva možnost, da ženske in moški v prostituciji niso a priori • žrtve procesa trgovanja z ljudmi in da ženska ni objekt seksualne potrošnje« (str. 10).

Če Mojca Pajnik zavrača tako generalizacije tipa »vsa prostitucija je nasilje« kot legalizacijo prostitucije po uveljavljenih modelih – za kakšne rešitve se zavzema? »Poskuse, da bi na novo opredelili pojava prostitucije in trgovanja z ljudmi, velja iskati na presečišču binarnega pozicioniranja prostovoljna/prisilna prostitucija, • delo/nedelo, legalizacija/prohibicija, predvsem pa velja z veliko mero aktivizma in radikalizma pretresti obstoječa družbena razmerja« (str. 137). Kaj bolj konkretna avtorica ni. Žal, saj v Sloveniji od dekriminalizacije dalje nimamo nikakršne politike do prostitucije. Ko so leta 2003 prostitucijo črtali iz Zakona o prekrških, se je napovedovalo, da se bodo prostitutke in prostitutki poslej lahko brez strahu obrnili na policijo in predvsem delali samostojno. Kot med drugim kažejo izsledki intervjujev, objavljeni v pričujoči monografiji, je realnost daleč od tega pričakovanja. Na področju prostitucije bi potrebovali celovito strategijo, ki pa se je do zdaj v Sloveniji ni lotil še nihče: ne politika, ne nevladni sektor in ne stroka.